

K OTÁZKAM VÝBERU PRÁVNÝCH FORIEM PODNIKANIA V POĽNOHOSPODÁRSTVE NA SLOVENSKU.

Zuzana Ilková, Anna Bandlerová, Lýdia Bezáková,

Katedra práva PEF VŠP Nitra

Anotácia:

Príspevok sa zaoberá najčastejšími formami podnikania v poľnohospodárstve na Slovensku ako aj legislatívnymi podmienkami jednotlivých podnikateľských foriem po skončení transformačného procesu v poľnohospodárstve.

Summary:

The paper deals with the most frequent forms of enterprising in the Slovak agriculture. Also the legal conditions of particular forms of enterprising that emerged as the result of completion of the process of transformation in agriculture are discussed.

Kľúčové slová:

podnikanie, transformácia, obchodné spoločnosti, družstvá, formy podnikania, poľnohospodárstvo

Key words:

enterprising, transformation, business companies, cooperatives, forms of enterprising, agriculture

V súčasnom období stojí pred ekonomickou praxou na Slovensku celý rad závažných úloh, ktoré zásadným spôsobom vstupujú aj do oblasti práva. Medzi prvoradé úlohy pomocou ktorých možno efektívne realizovať komplexný projekt treba zaradiť aj rozpracovanosť právnych prostriedkov, bez ktorých nie je možné zásadné zmeny v praktickom živote uskutočniť. Je známe, že predpokladom dodržiavania zákonnosti musí byť taký právny poriadok, ktorý rešpektuje objektívny stav spoločnosti, úroveň ekonomiky, úlohy a potreby vyplývajúce z programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja. Prechod našej ekonomiky na tržné podmienky si vyžiadal predovšetkým eliminovať rozhodujúci vplyv štátu a jeho orgánov na chod ekonomiky a nové ekonomické prostredie a jeho právnu reguláciu budovať ako systém predom neurčitého množstva navzájom nezávislých a úplne rovnoprávných subjektov, ktoré sú plnoprávnymi nositeľmi vlastníckych práv a zároveň nositeľmi podnikateľských rizík.

Základnými právnymi normami regulujúcimi tento systém sú Obchodný zákonník č. 513/91 Zb. a Občiansky zákonník č. 47/92 Zb. Ide o právne normy, kde je už zakotvená jednotná úprava druhov a foriem vlastníckeho práva pre všetky právne subjekty. Všetci vlastníci majú rovnakú právnu ochranu, prípadne rovnaké obmedzenia vyplývajúce z verejného záujmu.

Pokiaľ ide o podnikanie formou poľnohospodárskych družstiev, ich právne postavenie bolo zakotvené v predchádzajúcom období právnou úpravou v podobe špeciálnych zákonov (zákon č. 69/49 Zb., zákon č. 49/59 Zb., zákon č. 122/75 Zb., zákon č. 88/90 Zb.).

Už pred poslednou úpravou nášho poľnohospodárskeho družstevníctva (zákon č. 162/90 Zb.) boli tendencie družstevníctvo upraviť v jednej právnej norme, bez ohľadu na to, či pôjde o družstvá poľnohospodárske alebo spotrebné, výrobné a iné. Táto skutočnosť jednotnej právnej úpravy v jednom právnom predpise sa podarila až v Obchodnom zákonníku s účinnosťou od 1.1.1992. Nový Obchodný zákonník, ako aj transformačný zákon č. 42/1992 Zb. predpokladali dva základné spôsoby premeny družstiev na iné podnikateľské subjekty, a to buď premenou družstiev na spoločnosť, kedy dochádzalo k transformácii spôsobom zodpovedajúcim vzniku toho ktorého druhu obchodnej spoločnosti, alebo premenou družstiev na právnu formu družstva podľa Obchodného zákonníka.

V tých prípadoch, keď sa po transformácii družstvo rozhodlo zotrvať v družstevnej podobe, predpokladalo to vyriešenie dvoch kľúčových oblastí, a to:

1. premenu stanov, ktoré museli obsahovať všetky náležitosti vyžadované Obchodným zákonníkom
2. premenu majetkových vzťahov v družstve, ktorá sa vykonala podľa transformačného zákona č. 42/92 Zb.

Zákon č. 42/1992 Zb. bol nevyhnutným právnym predpisom k tomu, aby sa poľnohospodárske družstvá mohli zaradiť do celkového procesu transformácie národného hospodárstva na podmienky tržnej ekonomiky. Je samozrejmé, že samotný zákon nepostačí k tomu, a následne bude potrebné dosiahnuť zásadné zmeny v správaní podnikov, najmä v jej vnútornej organizácii a riadení, zabezpečení fungovania vnútorných ekonomických väzieb a vzťahov, ako predpokladu tržného správania sa podnikov. Napriek tomu, že právna úprava v Obchodnom zákonníku poskytuje možnosť výberu medzi viacerými formami obchodných spoločností (akciová spoločnosť, spoločnosť s ručením obmedzeným, verejno obchodná spoločnosť, komanditná spoločnosť) a formou družstva ako spôsobu podnikania, v praxi najčastejšie sa uplatnili v oblasti poľnohospodárstva družstvá, ojedinele akciové spoločnosti a spoločnosti s ručením obmedzeným. Dôkazom toho je aj proces transformácie poľnohospodárskych družstiev na Slovensku, keď ku dňu zákonom stanoveného skončenia transformačného procesu bolo možné konštatovať, že bolo vytvorených z poľnohospodárskych družstiev v 12 prípadoch akciové spoločnosti a v 8 prípadoch spoločnosti s ručením obmedzeným. Všetky ostatné poľnohospodárske družstvá si

k stanovenému termínu zvolili ako formu podnikania naďalej družstvo. Nesmieme zabúdať, že formy podnikania na našom území sú dané striktne právnymi normami, a nie je možné sa od nich odchyľovať. Subjektami podnikania v poľnohospodárstve môžu byť, aj okrem už hore menovaných obchodných spoločností a družstiev, aj samotné fyzické osoby, ktoré podnikajú podľa zákona č. 105/90 Zb. a jeho novely č. 219/91 Zb. Fyzické osoby môžu vytvárať združenia, pri ktorých nevzniká právnická osoba.

Pri voľbe právnej formy podnikania v oblasti poľnohospodárstva na Slovensku v súčasnosti v čase rozhodovania, je podľa nášho názoru, budúci podnikateľ ovplyvnený najmä týmito faktormi:

1. faktor budúcej zodpovednosti a ručenia podnikateľa voči tretím osobám
2. faktor daňového zaťaženia
3. faktor výšky povinného vkladu spoločníka.

U mladých a začínajúcich podnikateľov je to práve otázka výšky vkladu do spoločnosti a u skúsených podnikateľov sa rozhodujúcim momentom pri rozhodovaní, ktorú z foriem podnikania zvoliť, stáva faktor ručenia a v nemalej miere samozrejme faktor daňového zaťaženia.

V súčasnosti vidieť na Slovensku aj v poľnohospodárstve určitý nárast vzniku spoločností s ručením obmedzeným, kde predmetom činnosti je poľnohospodárska výroba. Mnohokrát ide o také spoločnosti s ručením obmedzeným, ktoré nie sú vlastníkami pôdy, ale si poľnohospodársku pôdu, ako aj jednotlivé výrobné zariadenia (hlavne mechanizačné prostriedky) prenajímajú. Ide o prenájom, kde najčastejšie prenajímateľom je družstvo. Nie je zriedkavosťou, keď bývalí členovia družstva stávajú sa spoločníkmi v spoločnosti s ručením obmedzeným a berú si do ekonomického prenájmu časti majetku družstva. Je otázne, čo prinesie tento vývoj pre tie družstvá - a nie je ich na Slovensku málo, ktorých predmetom činnosti sa stáva, namiesto poľnohospodárskej činnosti, najmä prenájom majetku. Sme toho názoru, že vývoj cestou ekonomického prenájmu v oblasti poľnohospodárstva je cestou k zániku týchto družstiev (prenajímateľov) ako podnikateľov v poľnohospodárstve. Skutočnými podnikateľmi v oblasti poľnohospodárstva sa v týchto prípadoch stávajú nájomcovia ich majetku.

Ku koncu roku 1993 bolo na Slovensku celkovo 45 265 organizácií. Z tohoto počtu bolo 20 705 obchodných spoločností, z čoho bolo 817 verejno obchodných spoločností, 50 komanditných spoločností, 18 147 spoločností s ručením obmedzeným, 1691 akciových spoločností. Celkový počet družstiev s poľnohospodárskym charakterom výroby bolo 1527. Podľa zistených údajov, na Slovensku bolo ku koncu roku 1993 17 632 súkromne hospodáriacich roľníkov. Máme za to, že údaj o súkromne hospodáriacich roľníkoch je klamlivý, nakoľko nie všetci zaevidovaní súkromne hospodáriaci roľníci túto činnosť vykonávajú. Ako sme zistili, v praxi mnohí občania sa nechávajú zaevidovať na obecných

úradoch ako súkromne hospodáriaci roľníci, z dôvodu reálnej možnosti získania transformačného podielu na poľnohospodárskom družstve.

Ako už bolo hore uvedené, najčastejšou formou podnikania v poľnohospodárstve sú družstvá, ktoré sú svojim charakterom určitou kombináciou kapitálovej a osobnej spoločnosti, a ich právna úprava je zakotvená v Obchodnom zákonníku.

Náš zákonodarca zvolil citeľne odlišné systémové zaradenie zákonnej úpravy družstevných vzťahov než v ostatných Európskych krajinách v minulosti a inak ako sa v Európskom spoločenstve počíta aj do budúcnosti. Systémové zaradenie zákonnej úpravy družstevných vzťahov do Obchodného zákonníka je vo svete prakticky ojedinelé. V Európe platí zásada, že bez ohľadu na to, či existuje alebo neexistuje v právnom poriadku Odchodný zákonník - či iný obdobne koncipovaný právny predpis - sú družstevné vzťahy upravované samostatnými družstevnými zákonmi. S úpravou družstevných vzťahov v samostatnom právnom predpise sa v Európskom spoločenstve uvažuje i do budúcnosti. Príkladom toho sú vypracované EUROSTANOVY, ktoré majú nadobudnúť povahu právneho predpisu prijatého príslušnými orgánmi Európskeho spoločenstva.

Koncepcné úpravy družstevných vzťahov Obchodným zákonníkom z hľadiska vytvárania priestoru pre družstevnú demokraciu - spolu s Listinou základných práv a slobôd - však umožňujú, aby takto vzniknuté medzery ich zákonnej úpravy zaplnili družstvá vo svojich stanovách. Vzhľadom k malým skúsenostiam družstiev s úpravou práve tých najcitlivejších oblastí družstevných vzťahov, napr. majetkovej účasti na činnosti družstva a reálneho uplatňovania družstevnej demokracie, to nie je stav ideálny, ale predsa len poskytujúci dočasné východisko. Zovšeobecnenie takto získaných skúseností z regulácie družstevných vzťahov normotvorbou družstiev tam, kde sú potrebné zákonné úpravy, sa môže stať dobrým základom pre ďalšie zdokonaľovanie zákonnej úpravy družstevných vzťahov. pri týchto úvahách by sa malo znovu zväžiť, či sú skutočne dôvody pre zaradenie zákonných úprav družstevných vzťahov do Obchodného zákonníka.